

DOI: <https://doi.org/10.32782/3041-1319/2023-2-1>

З. Г. Гонтар, А. В. Каспрук

Львівський державний університет безпеки життєдіяльності, м. Львів, Україна

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-1712-7457> – З. Г. Гонтар

<https://orcid.org/0009-0002-7830-7371> – А. В. Каспрук

zoryana_3@ukr.net

ОСОБЛИВОСТІ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ ЗАЙНЯТІСТЮ ВЕТЕРАНІВ В УКРАЇНІ У КОНТЕКСТІ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ

У статті обґрунтовано і проведено аналіз сучасних тенденцій та особливостей інноваційного розвитку публічного управління зайнятстю ветеранів війни в Україні у контексті Євроінтеграції. Виявлено, що в умовах воєнного стану значних змін відчували усі сфери економічних і суспільних відносин. Розглянуто діяльність органів публічного управління, а саме Міністерства у справах ветеранів України, щодо вирішення нагальних питань з його функціонування в нових умовах, а особливо забезпечення зайнятості та захист від безробіття ветеранів війни в Україні тощо. Визначено основні проблеми публічного управління, такі як бюрократія, показ ефективності та інші, і запропоновано шляхи їх вирішення.

Розглянуто особливості інновацій в публічному управлінні: застосування сучасних технологій та інноваційних підходів в публічному управлінні для покращення якості послуг, зв'язку з громадськістю, ветеранами війни, електронного урядування тощо.

Проведено аналіз євроінтеграційних процесів публічного управління зайнятстю, що відбуваються в Україні з привертанням уваги до особливостей їх систем, успішних прикладів та прогресивних підходів, які можна впровадити у власну реформу країни. Важливим аспектом публічного управління зайнятстю ветеранів війни в Україні є ключові орієнтири державної політики зайнятості країн Євросоюзу та моделі, які вони застосовують для ефективного управління ринком праці.

Висвітлено загальну проблему, що склалася в умовах воєнного стану, а саме – масову міграцію населення, скорочення економічно-активного населення, значні цивільні втрати, збільшення кількості людей з інвалідністю та психоемоційними розладами. Акцентовано увагу на важливості дієвості публічної політики у вирішенні питань сприяння зайнятості ветеранів війни в Україні, створення робочих місць, сприяння самозайнятості та розвитку підприємництва. Доведено заміну пасивних заходів державної політики зайнятості – активними, а саме – допомога в сприянні працевлаштуванню ветеранів війни в Україні шляхом перекваліфікації.

Ключові слова: публічне управління зайнятстю, війна, ветеран війни, механізми публічного управління, органи публічної влади, інноваційні інструменти публічного управління.

Z. H. Hontar, A. V. Kaspruk

Lviv State University of Life Safety, Lviv, Ukraine

PECULIARITIES OF PUBLIC ADMINISTRATION OF VETERAN'S EMPLOYMENT IN UKRAINE IN THE CONTEXT OF EUROPEAN INTEGRATION

The article substantiates and analyses modern trends and features of innovative development of public employment management of war veterans in Ukraine in the context of European integration. It was revealed that all spheres of economic and social relations experienced significant changes in the conditions of martial law. The activity of public administration bodies was considered, namely the Ministry of Veterans Affairs of Ukraine, regarding the solution of urgent issues regarding its functioning in new conditions, and especially the provision of employment and protection against unemployment of war veterans in Ukraine, etc. The main problems faced by public administration, such as bureaucracy, performance demonstration, and others, are identified, and ways to solve them are proposed.

Features of innovations in public administration are considered: the use of modern technologies and innovative approaches in public administration to improve the quality of services, communication with the public, war veterans, e-government, etc.

An analysis of the European integration processes of public employment management taking place in Ukraine was carried out, drawing attention to the peculiarities of their systems, successful examples and progressive approaches that can be implemented in the country's reform. An important aspect of the public employment management of war veterans in Ukraine is

the key orientations of the state employment policy of the European Union countries and the models they use for effective management of the labour market.

The general problem that arose in the conditions of martial law, namely mass migration of the population, reduction of the economically active population, significant civilian casualties, and an increase in the number of people with disabilities and psycho-emotional disorders, is highlighted. Attention is focused on the importance of the effectiveness of public policy in solving the issues of promoting the employment of war veterans in Ukraine, creating jobs, promoting self-employment and developing entrepreneurship. The replacement of passive measures of state employment policy with active ones has been proven, namely, assistance in promoting the employment of war veterans in Ukraine through retraining.

Keywords: public employment management, war, war veteran, public management mechanisms, public authorities, innovative tools of public management.

Постановка проблеми. Публічне управління зайнятстю ветеранів війни в Україні є важливою частиною системи державного регулювання економіки, вимагає цілеспрямованої роботи й узгодженої участі органів влади на всіх рівнях. Постановка і досягнення окремих показників, що характеризують стан сфери зайнятості в державі, це: рівень безробіття, зайнятості, потреби в персоналі тощо. Саме неврахування цих параметрів соціально-економічного розвитку може дезорієнтувати роботу органів влади, зумовити розвиток негативних тенденцій в економіці, соціальну напругу в суспільстві тощо. Публічне управління зайнятстю населення в умовах воєнного стану має відбуватися на основі комплексного підходу із дотриманням таких принципів: підпорядкованість потребам і вимогам суспільства, економіки; пріоритетність заходів, які забезпечують соціально-політичну стабільність у суспільстві; посилення соціальної рівності, усунення або мінімізація нерівності у можливостях отримати і зберегти роботу та належний рівень життя, що виникає через інвалідність, сімейні обставини тощо; забезпечення підпорядкованості цілей, завдань, орієнтирів і важелів публічного управління, що здійснюється на різних рівнях управління. Державна політика зайнятстю ветеранів в Україні має бути системою заходів, що включає забезпечення повної, продуктивної та вільно обраної зайнятості в процесі реалізації активної соціально-економічної політики держави та захист від безробіття. В сучасних умовах роль держави полягає, насамперед, у тому, щоб допомогти знайти роботу всім, хто може й хоче працювати, і гарантувати соціальну захищеність тим категоріям громадян, які її потребують, та сприяти відновленню держави. Зважаючи на євроінтеграційні процеси, що відбуваються в Україні, важливим аспектом для публічного управління сферою зайнятості є ключові орієнтири політики зайнятості країн Євросоюзу та моделі, які вони застосовують для ефективного управління зайнятстю ветеранів війни. Водночас, держава має забезпечити законодавчі та інституційні гарантії підтримки ветеранів у сфері працевлаштування.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питаннями публічного управління системою

зайнятості в Україні, і державною політикою щодо особливостей публічного управління у цій сфері присвячено праці таких вітчизняних учених як: Атаманчук Г. В., Гаврилишин Б. Д., Карамішев Д. В., Гошовська О. В., Кондратенко О.О., Гордієнко Є. П. Проте, публічне управління зайнятстю ветеранів в умовах війни в Україні є абсолютно новою темою для вітчизняної науки і потребує подальшої розробки.

Метою статті та виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується стаття, є визначення особливостей публічного управління зайнятстю ветеранів війни в Україні, аналіз сучасних тенденцій та особливостей інноваційного розвитку публічного управління зайнятстю ветеранів війни в Україні у контексті Євроінтеграції та надання пропозицій з удосконалення цього процесу в Україні.

Виклад основного матеріалу.

Зайнятстю населення є одним із найважливіших параметрів оцінки стану економіки та ефективності державного управління. Завданнями державної політики у цій сфері є забезпечення можливостей навчання, доступних грантів, а також шляхом надання ресурсів для працевлаштування, які допоможуть ветеранам побудувати повноцінну кар'єру в цивільному житті.

Російсько-українська війна спровокувала появу в українській громадській думці низки давно забутих або зовсім невідомих історичних явищ. Такі поняття, як війна, обстріли, волонтери, ветерани, стали часто вживаними у повсякденному дискурсі та набули нових значень. Зокрема, одним із найбільш трансформованих стало поняття «ветеран» та похідні від нього. Актуальність потреби у визначенні сучасного поняття та характеристики ветерана в українському дискурсі з початку збройної агресії Російської Федерації (РФ) в Криму та на сході України з кожним роком зростає.

У зв'язку з цим наприкінці 2019 року Представництво Міжнародної організації з міграції (МОМ) в Україні у співпраці з Міністерством у справах ветеранів, тимчасово окупованих територій та внутрішньо переміщених осіб за фінансової підтримки Європейського Союзу (ЄС), підтримали проведення комплексного

опитування ветеранів військового конфлікту на сході України та їхніх родин. Метою опитування було зібрати та проаналізувати інформацію про соціально-демографічні та соціально-економічні характеристики ветеранів конфлікту на сході України та їхніх сімей, а також про труднощі, з якими вони стикаються під час реінтеграції в суспільство. За результатами опитування майже половина респондентів повідомили про упереджене чи несправедливе ставлення до ветеранів з боку представників різних груп суспільства. Опитування ветеранів показало, що вони почуваються ізольованими від суспільства та мають сильну самоідентифікацію зі своєю референтною групою. Значна частка респондентів погодилася з думкою, що ветеранів можуть зрозуміти лише ті люди, які хоч якось пов'язані з особами з військовим досвідом [1; 2].

Як наслідок, у 2020 році Міністерство у справах ветеранів України винесло на громадське обговорення проект розпорядження Кабінету Міністрів України «Про схвалення Концепції формування та підтримки позитивного іміджу ветерана війни в суспільстві» [3]. Головною метою Концепції є формування та підтримка у громадян України однозначно позитивного ставлення до ветеранів війни як до взірця героїзму та патріотизму. Подальші дослідження іміджу ветерана та громадської думки виявили, що переважна більшість ветеранів сьогодні – це люди віком 25-45 років, натомість у значній частині українців ветерани асоціюються насамперед з людьми похилого віку, ветеранами Другої світової війни. Зі збільшенням кількості ветеранів в українському суспільстві змінювався і загальний образ ветерана та його сприйняття в суспільстві. Станом на 1 липня 2022 року кількість ветеранів російсько-української війни становила 438 834 особи.

Тривала російська збройна агресія проти незалежності України призвела до продовження активних бойових дій. З огляду на їхній жорстокий характер, очікується, що з часом кількість захисників України зі статусом "учасник бойових дій" зростатиме, а їхня частка в суспільстві збільшуватиметься. Важливо розуміти неоднорідність ветеранської спільноти, щоб адекватно передбачити їхні потреби при поверненні до мирного життя та розробити комплексний підхід для їхньої швидкої та нетравматичної реінтеграції в цивільне життя. Військові дії погіршують демографічні показники та призводять до довготривалих, масштабних процесів мілітаризації та інвалідизації суспільства. Україна не є винятком з цієї сумної тенденції, і кількість людей з інвалідністю вже зростає по всій країні.

Ветеран війни — особи, які брали участь у захисті Батьківщини або у бойових діях на

території інших держав. До ветеранів війни належать: учасники бойових дій, інваліди війни, учасники війни.

Кількість захисників, які протистояли збройній агресії РФ зі зброєю в руках відстояли незалежність України, сягає сотень тисяч. Частина з них продовжує захищати Україну, вже маючи статус ветеранів АТО/ООС, інша частина з числа новомобілізованих отримає статус ветеранів російсько-української війни пізніше і поки на території України триватимуть активні бойові дії їх кількість зростатиме. Відтак, перед ветеранами російсько-української війни постають нові виклики в цивільному житті – проблеми реінтеграції, наслідків поранень та курси реабілітації.

За прогнозами Міністерства у справах ветеранів, до завершення військових дій очікується, що кількість ветеранів та членів їх родин сягне 4-5 мільйонів осіб. Багато з них отримають статус інваліда, що може ускладнити їх повернення до звичайної трудової діяльності. Але більшість ветеранів із статусом інваліда може стати цінним трудовим ресурсом, якого країна потребує вже зараз. Відбудова країни, яка вже розпочалася і триватиме після завершення конфлікту, потребує різних кваліфікованих фахівців. Існує список пріоритетних галузей, де можна модернізувати робочі місця для ветеранів з урахуванням їхніх компетенцій та здоров'я за умови комплексного підходу та співпраці з роботодавцями.

Опитування серед ветеранів показують їх бажання до професійної самореалізації, але одночасно фіксується упереджене ставлення роботодавців до тих, хто має статус "ветеран". Наприклад, онлайн-опитування військово-службовців та ветеранів, проведене Українським ветеранським фондом з 22 червня по 22 липня 2023 року, підтверджує високий відсоток ветеранів, які мають проблеми з працевлаштуванням після військової служби або через інвалідність, отриману внаслідок війни. Конкретно, 31,7% респондентів часто стикались із труднощами у працевлаштуванні після військової служби, а 26,7% визначили варіант "скоріше стикались" [3].

Станом на 1 липня 2023 року загальна кількість осіб, на яких поширюються положення Закону України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту» сягає 851 068 осіб (ветерани війни та члени сімей ветеранів). З них 438 834 особи, які беруть безпосередню участь у бойових діях АТО/ООС станом на 1 липня 2023 року, та 7 072 особи з інвалідністю внаслідок російсько-української війни та 111 530 членів сімей померлих (померлих) учасників війни, дані в таблиці 1.

Таблиця 1

Дані про загальну кількість осіб, на яких поширюється положення Закону України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту»

Назва категорії	Загальна кількість	Жінки	Чоловіки
Учасник бойових дій усіх категорій	512 997	43 216	469 781
Учасники бойових дій АТО/ООС	438 834	37 301	401 533
Член сім'ї загиблого ветерана війни	111 530	103 101	8 429
Людина з інвалідністю внаслідок російсько-української війни	7 072	242	6 830
Поранений учасник Революції Гідності	755	49	706
Всі ветерани та члени їхніх родин	851 068	286 036	565 032

З огляду на те, що бойові дії на території України тривають, а перед Збройними силами України стоїть завдання звільнити окуповані Росією території на півдні та сході України, можна припустити, що кількість ветеранів російсько-української війни буде збільшена, а отже зростатимуть і їхні потреби в цивільному житті та змінюватимуться відповідно до вимог часу.

Повномасштабне вторгнення РФ в Україну з 24 лютого 2022 року змусило більшість ветеранів повернутися у стрій, адже їхній бойовий досвід протистояння агресору є надзвичайно потрібним. За даними онлайн-опитування, проведеного Українським фондом ветеранів у липні-серпні 2022 року, маємо такі показники, наведені на рис. 1.

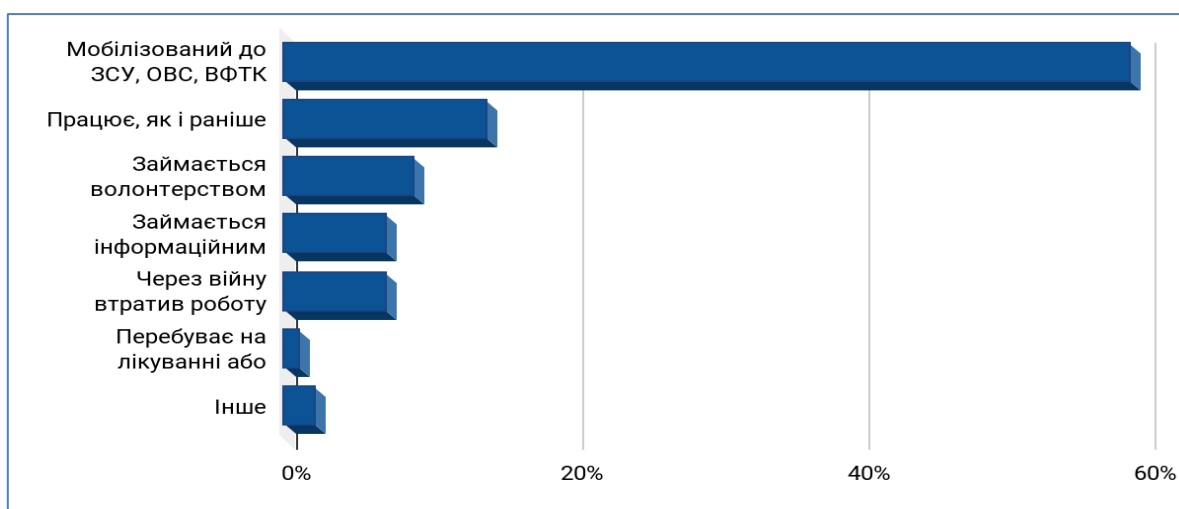

Рисунок 1 – Місце знаходження ветеранів російсько-української війни

Майже 60% опитаних ветеранів уже мобілізовані до лав ЗСУ та інших військових частин, 14% працюють, 9% волонтерять, 7% створюють інформаційний опір. Ще 7% опитаних ветеранів втратили роботу через війну. При цьому деякі з опитаних поєднують декілька сфер діяльності, зокрема працюють та волонтерять. Отже, за результатами опитування, проведеного Українським фондом ветеранів, можна констатувати, що більшість ветеранів російсько-української війни – чоловіки. Хоча частка жінок серед ветеранів стрімко зростає, сьогодні вони становлять близько 10% від загальної кількості ветеранів. Серед ветеранів російсько-української

війни є представники різних вікових груп, але переважна більшість – це молодь працездатного віку від 30 до 45 років.

Ветерани також відрізняються за сферою зайнятості, серед них є не лише професійні військові, а й підприємці, освітяни, ІТ працівники, будівельники тощо. Якщо говорити про прямих ветеранів російсько-української війни, то це чоловік чи жінка, молодого чи середнього віку, які, незалежно від професії чи сфери діяльності, знову мобілізовані на захист Батьківщини, займаються волонтерською діяльністю чи працюють на благо держави. Станом на 1 січня 2023 році зареєстровано майже 13 тисяч (12 789) фізичних осіб-підприємців

або самозайнятих осіб з числа ветеранів та членів їх сімей, з них 50,4% підприємців здійснюють діяльність у сфері роздрібною торгівлі (крім торгівлі автотранспортними засобами та мотоциклами), 30,2% – оптової торгівлі (крім торгівлі автотранспортними засобами та мотоциклами), 20,9% здійснюють операції з нерухомим майном. Значна частка зайнятості

ветеранів припадає на сферу інформаційних технологій. Зокрема, 18,9% – надання інформаційних послуг, 16,9% – комп'ютерне програмування, консультування та пов'язана з ними діяльність. Більшість ветеранів російсько-української війни після перемоги планують повернутися на попереднє місце роботи, рис. 2.

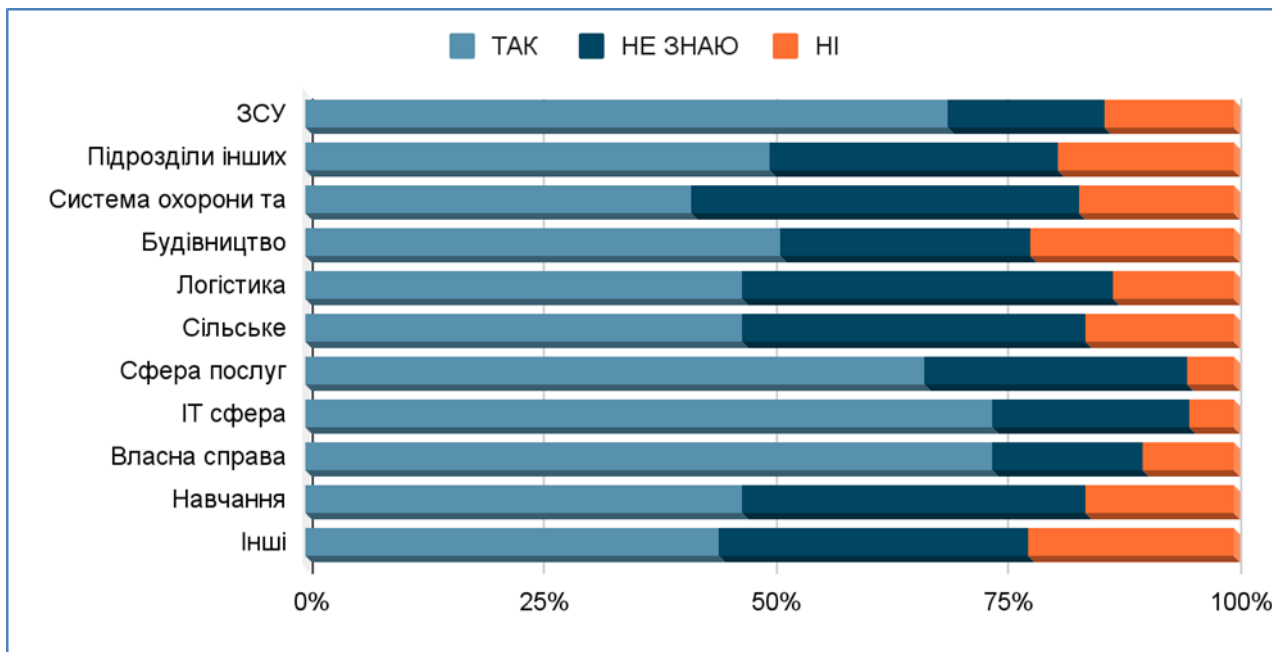

Рисунок 2 – Наміри ветеранів стосовно повернення на місце попередньої роботи, за даними Українського ветеранського фонду

Найбільш привабливими сферами для роботи ветеранів залишаються сфера інформаційних технологій, самозайнятість, військова служба, сфера послуг. 74% опитаних ветеранів, які працювали в ІТ-сфері, планують повернутися в цю сферу, при цьому лише 5% не планують повертатися, 21% не визначилися. Також 74% планують повернутися до власної справи (фізичні підприємці або самозайняті особи), 10% не планують, 16% не визначилися. 69% планують продовжити кар'єру військовослужбовця в лавах ЗСУ, а 50% – у підрозділах інших силових структур. 66% респондентів планують повернутися в сферу послуг, лише 5% не планують повертатися, 28% не визначилися.

Оскільки майже половина опитаних або не планують, або не змогли ствердно відповісти про повернення у сферу діяльності, доцільними є програми підтримки бізнесу, заснованого ветеранами, можливості та курси перепідготовки, а також навчальні програми для розвитку в нових сферах. Крім того, значна частина ветеранів планує продовжувати військову кар'єру в лавах ЗСУ та інших військових частинах, тому важливо створити доступні та комфортні умови для реінтеграції та

реабілітації ветеранів у цивільному житті, так і на службі.

За даними Мінветеранів, державною програмою професійної (курсової) підготовки на 2023 рік скористалося 3328 ветеранів війни. Більшість ветеранів російсько-української війни, які проходили професійну (курсову) підготовку, обрали такі практичні навички: навчання водінню – 2820 осіб, вивчення іноземних мов – 198, підготовка у сфері ІТ – 86 ветеранів, знання менеджменту та адміністрування – 37. Так, у 2021-2022 навчальному році ветерани війни скористалися державною адресною підтримкою для здобуття професійної (професійно-технічної), фахової передвищої та вищої освіти: «професійний молодший бакалавр» – 227 осіб, «бакалавр» – 10219 осіб, «магістр» – 24 особи. Також серед дітей ветеранів війни отримали освіту «професійний молодший бакалавр» 3463 особи, «бакалавр» – 7257 осіб, «магістр» – 305 осіб.

Варто зазначити, що ці кількісні показники по відношенню до загальної кількості ветеранів є дуже низькими. Хоча, згідно з опитуванням ветеранів, потреба в освіті не поширена, опитані члени сімей ветеранів зазначають, що користуються пільгами на освіту – близько 9%.

Можна припустити, що ветерани, як і їхні родини, досі не мають інформації про наявні можливості навчання. Водночас доцільно розширити доступ ветеранів до курсів перепідготовки, підвищення кваліфікації, зокрема, отримання міжнародного досвіду. Важливими також є можливості підвищити знання в обраній галузі в рамках додаткових освітніх курсів на пільгових умовах. Особливу увагу слід приділити створенню умов для кар'єрного розвитку ветеранів військової служби.

Враховуючи повномасштабну збройну агресію РФ 24 лютого 2022 року, яка спровокувала масову добровільну мобілізацію українців до лав ЗСУ, територіальної оборони та інших силових структур, можна припустити, що кількість жінок серед захисників України та ветеранів російсько-української війни в майбутньому тільки збільшуватиметься. Тому, необхідно застосовувати гендерно-орієнтовані підходи у формуванні державної політики соціального захисту ветеранів російсько-української війни. Основою для цього можуть стати подальші дослідження потреб ветеранів як чоловіків, так і жінок.

Рівень безробіття серед ветеранів відносно низький, але ситуація із зайнятістю ветеранів досить нестабільна. Кожен п'ятий ветеран, який пройшов строкову військову службу або службу в правоохоронних органах, підтвердив відсутність постійної роботи за останні півроку. Ветерани визначили різні проблеми з працевлаштуванням, пов'язані з інвалідністю чи хронічними захворюваннями чи статусом ветерана. Інші визначили свою тривалу відсутність у секторі цивільної зайнятості як причину зниження працездатності після повернення до цивільного життя. Представники громадських організацій, які співпрацюють з ветеранами, зазначають, що ветерани часто потребують перенавчання. Завдяки набуттю військового досвіду змінюються погляди та цінності людини, ветерани починають шукати інший шлях для самореалізації.

Понад третина ветеранів, які пройшли строкову військову службу чи службу в правоохоронних органах, висловили бажання відкрити власну справу. Більшість респондентів повідомили про проблеми, пов'язані з відсутністю державної підтримки, а також прогалини у знаннях місцевого ринку та відсутність бізнес-навички. Основними видами підтримки, яка потрібна ветеранам для відкриття або продовження власної справи, є фінансові інструменти: безповоротна грошова допомога, кредитні ресурси, отримання юридичних консультацій, інформації про можливості для бізнесу та грантових програм.

Крім того, завершення військових дій ставить більшість ветеранів із інвалідністю перед складним вибором. Перша опція об'єднання з

родиною, особливо для тих ветеранів, чії сім'ї перебувають в еміграції і успішно пристосувалися до життя в соціально безпечному оточенні. Відтак, можливість відновлення їхнього об'єднання ймовірно буде здійснюватися не на території України. Друга альтернатива примусова трудова міграція за кордон. Це може стати реальністю для тих ветеранів із інвалідністю, які не зможуть знайти працю в Україні або отримують пропозиції з низьким рівнем заробітної плати. Наприклад, середній розмір заробітної плати у вакансіях, поданих до Державної служби зайнятості, на травень 2023 року становить 11 тис. грн. Таким чином, держава повинна розглядати не лише можливості адаптації бізнесу для активного найму ветеранів із інвалідністю, але і розробляти моделі соціальних пільг.

Потреба у ресурсах під час періоду відбудови є значущою і важливо, щоб і держава, і бізнес розглядали можливості підтримки робітників. Хоча наразі можливість надавати високий рівень заробітної плати, що відповідає європейським стандартам, обмежена, можна пропонувати інші форми підтримки, такі як приватне медичне страхування, корпоративні програми з оздоровлення, дозвіллеві ініціативи та інші.

Для роботодавців поява на ринку праці ветеранів та ветеранів з інвалідністю стала значущим викликом. Більшість роботодавців не мають досвіду працевлаштування військових, особливо тих, хто має інвалідність. Згідно з онлайн-опитуванням Українського ветеранського фонду, понад 65% роботодавців визнали відсутність досвіду роботи з ветеранами, приблизно 25% мають обмежений досвід, а лише 6,95% мають значний досвід. Одночасно роботодавці висловлюють обурення щодо можливих проблем при працевлаштуванні ветеранів: для 39,68% роботодавців головною загрозою є психоемоційний стан ветеранів, а 17,25% вказують на можливу інвалідність та, як наслідок, додаткове навантаження на робочих місцях [4].

Подібна тенденція виявляється і в результатах дослідження, проведеного Благодійним Фондом "Ти – з нами" у квітні-липні 2023 року, спрямованого на вивчення думки роботодавців щодо проблем, пов'язаних із працевлаштуванням ветеранів із інвалідністю. Серед основних труднощів у працевлаштуванні ветеранів із інвалідністю 52% роботодавців відзначили психологічні проблеми та пов'язані з ними особливості поведінки, такі як конфліктність, невизнання авторитетів та неготовність до субординації.

Реальність сучасної України свідчить про необхідні зміни у соціальній структурі через

демографічні викривлення та зростання кількості військовослужбовців із статусом інвалідності. Таким чином, зайнятість ветеранів із інвалідністю є важливим фактором для стабільності самого ветерана, його сім'ї, оточення та економіки країни загалом.

Недооцінка поточних суспільних змін та ігнорування проблем, пов'язаних із реінтеграцією ветеранів із інвалідністю, може визначити основу для суттєвої соціальної кризи вже в найближчі роки. Для вирішення цих проблем і полегшення працевлаштування ветеранів, Україна розвиває різні ініціативи та програми. Прикладами цього можуть бути наведені нижче програми:

1. Програми психологічної підтримки, надання ветеранам доступу до психологічної допомоги та консультування для подолання посттравматичного стресового розладу (ПТСР) та інших психологічних проблем. Україна розробила кілька програм психологічної підтримки для ветеранів війни, які надають допомогу у подоланні ПТСР та інших психологічних проблем. Ось декілька прикладів таких програм: "Герої не залишають своїх" (ця програма надає психологічну та психотерапевтичну допомогу ветеранам війни, а також їхнім родинам. Програма включає індивідуальну консультацію, групову терапію та психосоціальну підтримку. Вона також веде профілактичну роботу з уникнення ПТСР та інших проблем серед військовослужбовців), "Будь собою" (ця програма спрямована на психосоціальну реабілітацію ветеранів з інвалідністю. Вона надає підтримку та навчає навичкам самопрезентації для впевненості в робочих та громадських сферах. Програма також допомагає ветеранам побудувати позитивні відносини та покращити якість життя), "Голос героя" (ця програма надає психологічну підтримку ветеранам через групові сесії та індивідуальні консультації. Вона допомагає ветеранам подолати травматичні події, встановити соціальний контакт і покращити психологічний стан), "Повернення до життя" (ця програма спрямована на психологічну реабілітацію ветеранів і надає підтримку під час процесу реінтеграції в цивільне життя. Вона включає групові заняття, терапію та навчання навичкам копінгю зі стресом), та інші. Ці програми спрямовані на допомогу ветеранам в подоланні психологічних труднощів, які виникають через участь в бойових діях. Вони допомагають ветеранам покращити якість життя, знизити рівень стресу і тривожності, а також полегшити їх інтеграцію в цивільне суспільство.

2. Професійна перепідготовка програми, які допомагають ветеранам отримати нові професійні навички та кваліфікацію, щоб вони могли

працевлаштуватися в нових галузях. Україна розробила кілька програм і ініціатив для ветеранів, які допомагають їм отримати нові професійні навички та кваліфікацію для успішного працевлаштування в нових галузях. Ось кілька прикладів таких програм: "Програма "Нова професія" (ця програма надає ветеранам можливість навчатися в нових професіях за кошти державних грантів. Ветерани можуть вибрати різні курси та навчальні програми відповідно до своїх інтересів та потреб. Програма включає професійну підготовку, курси перепідготовки та підтримку під час пошуку роботи в новій галузі), "Проект "Спортивний розгін" (цей проект спрямований на військовослужбовців, які мають інвалідність або фізичні обмеження після повернення з війни). В рамках проекту ветерани отримують можливість займатися адаптованим спортом та брали участь у спортивних змаганнях. Вони також проходять психологічну та фізичну реабілітацію. Ці програми та ініціативи створені з метою полегшити перехід ветеранів війни у цивільне життя та забезпечити їм нові можливості для успішного працевлаштування в нових галузях і професіях.

3. Спеціалізовані агентства та служби з працевлаштування, які спеціалізуються на працевлаштуванні ветеранів і надають їм підтримку в пошуку роботи. Вони співпрацюють з роботодавцями та надають ветеранам доступ до актуальних вакансій, проводять навчання та тренінги з пошуку роботи та підготовки резюме. На державному та місцевому рівнях в Україні діють спеціалізовані агентства та служби, які спеціалізуються на працевлаштуванні ветеранів і надають їм підтримку в пошуку роботи. Ось кілька прикладів таких організацій: "Асоціація "Ветерани України" (ця асоціація здійснює широкий спектр програм для ветеранів, включаючи працевлаштування), "Центр реабілітації та професійної реабілітації ВПО "Реабілітаційний центр України" (цей центр надає послуги професійної реабілітації та адаптації на ринку праці для ветеранів та осіб з інвалідністю. Вони допомагають ветеранам отримати нові професійні навички та навчають їх шукати роботу), "Фонд "Велика Країна" (ця неприбуткова організація спеціалізується на підтримці ветеранів та їх сімей. Однією з їхніх ініціатив є програма працевлаштування для ветеранів), "Асоціація учасників бойових дій" (ця асоціація спеціалізується на захисті прав ветеранів та наданні їм підтримки у вирішенні питань з працевлаштування та інших соціальних питань) та інші. Ці організації та фонди допомагають ветеранам отримати нові навички та знайти роботу, що відповідає їхнім потребам та інтересам.

Вони також забезпечують підтримку під час процесу працевлаштування, враховуючи особливості та досвід ветеранів.

4. Сприяння підприємницькій діяльності: Програми, які підтримують ветеранів у розвитку власної справи та створенні робочих місць для інших ветеранів. На сьогоднішні існують численні програми та організації, які сприяють розвитку власного бізнесу ветеранів та створенню робочих місць для інших ветеранів в Україні. Ось кілька таких програм та організацій з посиланнями: "Проект "Без бою" (цей проект допомагає ветеранам власного бізнесу у сфері соціальних послуг, технічної реабілітації та інших сферах), "Програма розвитку місцевого бізнесу ветеранів "Перша допомога" (ця програма спрямована на надання підтримки ветеранам, які хочуть розпочати власний бізнес. Вона надає фінансову підтримку та консультації), "Фонд "Країна мрій" (цей фонд надає гранти та підтримку ветеранам, які хочуть створити свій власний бізнес та інші. Ці програми та організації надають ветеранам не лише фінансову підтримку, але й консультації, навчання та інші ресурси для успішного створення та розвитку їхнього власного бізнесу.

Висновки з дослідження і перспективи подальших розвідок у цьому напрямі. З аналізу європейського досвіду, інновації в публічному управлінні щодо працевлаштування ветеранів війни мають такі особливості: створення спеціальних програм і законодавчих актів: багато країн європейського співтовариства приймають закони та програми, щоб підтримати працевлаштування ветеранів війни. Ці програми надають переваги ветеранам, а саме пріоритетне працевлаштування, додаткові квоти робочих місць чи пріоритетний доступ до професійного навчання.

У багатьох країнах існують спеціальні європейські центри зайнятості для ветеранів, де надається підтримка при пошуку роботи, консультації з питань професійного розвитку та сприяння у зайнятості ветеранів.

Ветерани можуть бути недостатньо готовими до цивільного життя після військової служби. Щоб забезпечити їм кращі шанси на працевлаштування, велика увага приділяється професійній та психологічній підготовці. Це може включати навчальні курси, перекваліфікацію, виробничий стаж та психологічну підтримку.

Органи публічного управління повинні забезпечити партнерські відносини з приватним сектором для сприяння працевлаштуванню ветеранів. Це може включати створення спеціальної програми співпраці з підприємствами, пріоритет у наймі ветеранів, надання фінансової та юридичної підтримки малому бізнесу ветеранів тощо.

Ветерани мають певні потреби та особливості, яким необхідна увага та підтримка. Тому система органів публічного управління має зосередитись на стратегічному управлінні для досягнення довгострокових цілей країни.

В умовах воєнної загрози та війни кореляція національних інтересів і загальних базових цінностей, інтересів держави, суспільства і окремих індивідів може посилюватися. Успішними стали ті країни, де виклики, спричинені воєнною загрозою, стали каталізатором зміцнення державних інститутів і консолідації суспільства.

Визнання людини як найвищої цінності в умовах війни та повоєнного відродження набуває додаткового сенсу – людський потенціал стає визначальним чинником успішного розвитку економіки, високих технологій, науки і техніки.

Список літератури:

1. Determining Veteran Status // US. Department of Veterans Affairs. URL: www.va.gov/OSDBU/Determining-Veteran-Status.pdf (дата звернення: 15.10.2023)

2. Local Veterans' Employment Representative (LVER) // The Employment Development Departmentx. URL: www.calcareers.ca.gov/CalHrPublic/Jobs/JobPostingPrint.aspx?jcid=130047 (дата звернення: 15.10.2023)

3. Про затвердження Порядку надання роботодавцям компенсацій за працевлаштування зареєстрованих безробітних: постанова Кабінету Міністрів України від 10 лютого 2023 р. № 124. URL.: zakon.rada.gov.ua/laws/show/124-2023-%D0%BF#Text (дата звернення: 15.10.2023)

4. Офіційний сайт Комітету Верховної ради з питань соціальної політики та захисту прав ветеранів. URL: komspip.rada.gov.ua/news/Pro_komitet/73202.html (дата звернення 03.11.2023).

5. Ринок праці-2023: топ-5 найзатребуваніших і найоплачуваніших спеціалістів. Мінфін 2023. URL.: minfin.com.ua/ua/2023/01/10/98756072/

6. Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту. Закон України від 03.08.2023 № 3551-XII. URL: zakon.rada.gov.ua/laws/show/3551-12#Text (дата звернення 30.10.2023).

7. Гошовська О. В., Тревого О. І. Механізми публічного управління для відновлення військової економіки. Економіка та суспільство.2022. № 38. (дата звернення 02.11.2023). DOI: doi.org/10.32782/2524-0072/2022-38-24.

8. Гордієнко Є. П. Світовий досвід формування та реалізації політики соціального захисту учасників бойових дій. Вісн. НАДУ. Серія «Державне управління». 2020. № 1 (96). С. 86–94 (дата звернення 28.10.2022).

9. Любомудрова Н. П., Гойчук В. І. Зміни на

ринку праці в умовах воєнного та перспективи післявоєнного відновлення. Економіка та суспільство. 2022. № 40.

URL: economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/1462/1407 (дата звернення 10.10.2023).

DOI: doi.org/10.32782/2524-0072/2022-40-31

10. Урядова програма безповоротних грантів для створення та розвитку власного бізнесу URL: erobota.diiia.gov.ua (дата звернення 20.10.2023).

11. Робота: гранти від держави на відкриття чи розвиток бізнесу. Міністерство економіки України. URL: www.me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=94321ef8-1418-479c-a69f-f3d0fdb8b977&title=RobotaGrantiVidDerzhaviNaVidkrittiaChiRozvittokBiznesu (дата звернення 20.10.2023).

References:

1. Vyznachennya statusu veterana // US. Viddil u spravakh veteraniv. URL:

www.va.gov/OSDBU/Determining-Veteran-Status.pdf (дата звернення: 15.10.2023) [in English].

2. Local Veterans" Employment Representative (LVER) // The Employment Development Departmentkh. URL: www.calcareers.ca.gov/CalHrPublic/Jobs/JobPostingPrint.aspx?jcid=130047 (дата звернення: 15.10.2023) [in English].

3. Pro zatverdzhennya Poryadku nadannya robotodavtsyam kompensatsiy za pratsevlashtuvannya zareyestrovanykh bezrobitnykh: postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 10 lyutoho 2023 r. № 124. URL: zakon.rada.gov.ua/laws/show/124-2023-%D0%BF#Text (дата звернення: 15.10.2023) [On approval of the Procedure for providing compensation to employers for employment of registered unemployed: Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine dated February 10, 2023 No. 124.] [in Ukrainian]

4. Ofitsiynyy sayt Komitetu Verkhovnoyi rady z pytan' sotsial'noyi polityky ta zakhystu prav veteraniv. URL: komspip.rada.gov.ua/news/Pro_komitet/73202.html (дата звернення 03.11.2023). [Official website of the Verkhovna Rada Committee on Social Policy and Protection of Veterans' Rights.] [in Ukrainian].

5. Rynok pratsi-2023: top-5 nayzatrebulanishykh i nayoplachuvanishykh spetsialistiv. Minfin 2023. URL: minfin.com.ua/ua/2023/01/10/98756072/

6. Pro status veteraniv viyny, harantiyi yikh sotsial'noho zakhystu. Zakon Ukrainy vid 03.08.2023 № 3551-XII. URL: zakon.rada.gov.ua/laws/show/3551-12#Text (дата звернення 30.10.2023). [Labor market-2023: top-5 most in-demand and best-paid specialists. Ministry of Finance 2023] [in Ukrainian].

7. Hoshovs'ka O. V., Trevoho O. I. Mekhanizmy publichnoho upravlinnya dlya vidnovlennya viys'kovoyi ekonomiky. [Hoshovska O. V., Trevogo O. I. Mechanisms of public administration for the restoration of the military economy.] *Ekonomika ta suspil'stvo*. 2022. № 38. (дата звернення 02.11.2023). DOI: doi.org/10.32782/2524-0072/2022-38-24. [in Ukrainian].

8. Hordiyenko YE. P. Svitovyy dosvid formuvannya ta realizatsiyi polityky sotsial'noho zakhystu uchasnykiv boyovykh diy. [Gordienko E. P. World experience in the formation and implementation of the policy of social protection of combatants] *Visn. NADU. Seriya «Derzhavne upravlinnya»*. 2020. № 1 (96). S. 86–94 (дата звернення 28.10.2022). [in Ukrainian].

9. Lyubomudrova N. P., Hoychuk V. I. Zminy na rynku pratsi v umovakh voyennoho ta perspektyvy pislyavoyennoho vidnovlennya. [Lubomudrova N. P., Hoychuk V. I. Changes in the labor market in wartime conditions and prospects for post-war recovery.] *Ekonomika ta suspil'stvo*. 2022. № 40. URL: economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/1462/1407 (дата звернення 10.10.2023). DOI: doi.org/10.32782/2524-0072/2022-40-31 [in Ukrainian].

10. Uryadova prohrama bezpovorotnykh hrantiv dlya stvorennya ta rozvytku vlasnoho biznesusu. [The government program of non-refundable grants for the creation and development of one's own business] URL: erobota.diiia.gov.ua (дата звернення 20.10.2023). [in Ukrainian].

11. Robota: hranty vid derzhavy na vidkryttya chy rozvytok biznesu. Ministerstvo ekonomiky Ukrainy. [Work: grants from the state for opening or developing a business. Ministry of Economy of Ukraine.]. URL: www.me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=94321ef8-1418-479c-a69f-f3d0fdb8b977&title=Robota [in Ukrainian].

© З. Г. Гонтар, А. В. Каспрук, 2023.

Оглядова стаття.

Надійшла до редакції 15.11.2023.

Прийнято до публікації 13.12.2023.